

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

TALABALARDA IJTIMOY MAS'ULIYATNI SHAKLLANTIRISHDA "SERVICE LEARNING" VA LOYIHAVIY TA'LIMNING INTEGRATSIYASI

Yuldashev Begzodjon Baxtiyorjon o'g'li

Xalqaro Nordik universitet, Yoshlar bilan ishlash va talabalarga xizmat ko'rsatish departamenti

mutaxassisi E-mail: yuldashevbegzodjon0@gmail.com Tel: +998 97 132 18 98

Annotatsiya: Tezida zamonaviy oliy ta'lim tizimida talabalarda ijtimoiy mas'uliyat va fuqarolik kompetensiyasini shakllantirish jarayonida "service learning" (xizmat orqali o'qitish) hamda loyihaviy ta'lim texnologiyalarining integratsiyalashgan modeli nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Integratsiyalangan yondashuvning asosiy maqsadi – ta'lim jarayonini ijtimoiy foydali faoliyat bilan uyg'unlashtirish orqali talabaning shaxsiy, fuqarolik va kasbiy kompetensiyalarini kompleks rivojlantirishdir.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimining asosiy maqsadi — nafaqat bilimli, balki ijtimoiy mas'uliyatli, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega shaxsni tarbiyalashdan iborat. Oliy ta'lim jarayonida bu maqsadga erishish uchun an'anaviy ta'lim shakllari yetarli bo'lmay qoldi. Shu bois talabalarda ijtimoiy faoliyatni, jamiyat hayotiga ongli aralashishni, muammolarni hal etish jarayonida o'z bilim va ko'nikmalarini tatbiq etishni ta'minlaydigan innovatsion pedagogik texnologiyalarga ehtiyoj ortib bormoqda.

Shu nuqtai nazardan "service learning" (ijtimoiy xizmat orqali o'qitish) va loyihaviy ta'lim (Project-Based Learning) texnologiyalarining integratsiyasi alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur yondashuvlar bir-birini to'ldiradi: loyihaviy ta'lim talabaning mustaqil, muammoga yo'naltirilgan o'quv faoliyatini shakllantirsa, "service learning" ularni real ijtimoiy xizmatlar orqali jamiyatga foyda keltirishga undaydi. Ularning uyg'unligi talabalarda ijtimoiy mas'uliyat, empatiya, fuqarolik ongini va jamoaviy hamkorlik madaniyatini rivojlantiradi.

Nazariy asoslar

"Service learning" konsepsiyasi XX asrning ikkinchi yarmida AQSh va Yevropa mamlakatlarida ta'limni amaliy ijtimoiy faoliyat bilan bog'lash zarurati natijasida shakllangan. J. Dewey, D. Kolb, K. Eyxner, R. Eyksing kabi pedagog olimlar "tajribaviy ta'lim" (experiential learning) va "ijtimoiy o'rganish" g'oyalarini asoslab berganlar. Bu yondashuvga ko'ra, haqiqiy bilim faqat amaliy faoliyatda, real muammolarni hal qilish jarayonida shakllanadi.

Loyihaviy ta'lim texnologiyasi esa talabalarning faol ishtirokiga asoslanadi. Loyiha ustida ishlash jarayonida talabalar muammoni aniqlaydi, maqsad qo'yadi, reja tuzadi, tadqiqot olib boradi va yakunda amaliy natija yaratadi. Bu jarayon nafaqat bilish kompetensiyalarini, balki ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarni ham rivojlantiradi.

Ikkala yondashuvning umumiy jihati — talabaning o'quv jarayonining markazida turishi, uning tajribasiga, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatiga va jamiyatga foyda

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

keltiruvchi faoliyatga e'tibor qaratilishidir. "Service learning" va loyihaviy ta'limning integratsiyasi ta'lim jarayonini ijtimoiy jihatdan yo'naltirilgan, amaliy natijaga qaratilgan va shaxsni tarbiyalovchi tizimga aylantiradi.

Integratsiyaning pedagogik mohiyati

Ushbu integratsiya quyidagi pedagogik g'oyalarga tayanadi:

1. Faoliyatga asoslangan o'qitish – talabalar o'quv jarayonida faol ishtirok etadi, bilimni amalda sinab ko'radi.
2. Ijtimoiy kontekstda o'rganish – har bir loyiha real ijtimoiy muammolar bilan bog'liq bo'ladi (ekologiya, nogironlarni qo'llab-quvvatlash, raqamli savodxonlik, madaniy merosni saqlash va boshqalar).
3. Refleksiya va tahlil – talaba bajarilgan ishni tahlil qiladi, o'z hissasini anglaydi, ijtimoiy foydaning mohiyatini tushunadi.
4. Hamkorlikda o'rganish – talabalar jamoada ishlaydi, rollarni taqsimlaydi, mas'uliyatni bo'lishadi.
5. Shaxsiy o'sishga yo'naltirilganlik – talaba ijtimoiy tajriba orqali o'z axloqiy, kommunikativ va fuqarolik fazilatlarini rivojlantiradi.

Tadqiqot metodikasi va amaliy tajriba

Mazkur tadqiqot doirasida Toshkent shahridagi bir nechta oliy ta'lim muassasalari talabalari o'rtasida "service learning" loyihalari asosida tajriba o'tkazildi. Tajribada 2 ta eksperimental va 1 ta nazorat guruhi ishtirok etdi.

Eksperimental guruhlarda talabalarga "Mahallamiz uchun toza muhit", "Ijtimoiy tarmoq madaniyati", "Keksalar bilan bir kun" kabi loyihalar topshirildi. Har bir loyiha quyidagi bosqichlarda amalga oshirildi:

- 1-bosqich (Tayyorlov bosqichi): muammo tahlili, loyiha maqsadini belgilash, jamoani shakllantirish;
- 2-bosqich (Amalga oshirish): loyiha doirasida amaliy ijtimoiy faoliyatni tashkil etish;
- 3-bosqich (Refleksiya): olingan natijalar, talabalarning his-tuyg'ulari, o'zgarishlari tahlili.

Nazorat guruhi an'anaviy o'quv shaklida — ma'ruza va seminarlar orqali o'qitildi. Tajriba yakunida talabalar o'rtasida ijtimoiy mas'uliyat, hamkorlik, empatiya va fuqarolik pozitsiyasini baholovchi maxsus anketa o'tkazildi.

Natijalar

Tajriba natijalariga ko'ra, "service learning" va loyihaviy ta'lim integratsiyasi asosida ta'lim olgan talabalar quyidagi ijobiy o'zgarishlarni namoyon etdilar:

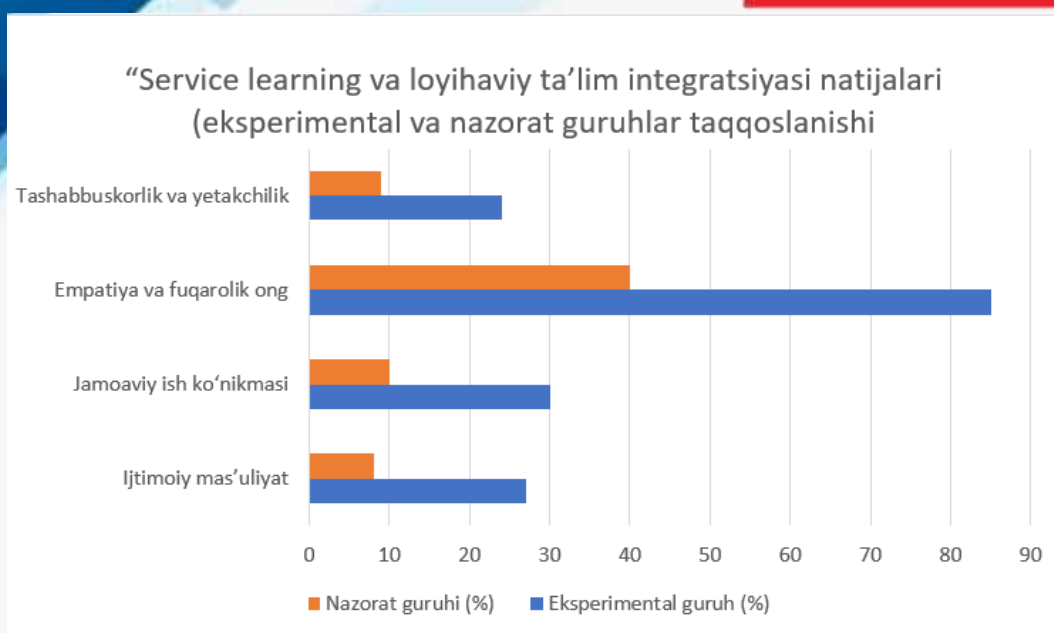
Natijalar shuni ko'rsatadiki, mazkur integratsion yondashuv talabalarda nafaqat bilimni, balki ijtimoiy tajriba va qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Talaba o'z faoliyatining ijtimoiy ahamiyatini chuqurroq anglaydi, bu esa mas'uliyatli qaror qabul qilish madaniyatini mustahkamlaydi.

Muhokama

"Service learning" va loyihaviy ta'lim integratsiyasining asosiy pedagogik tamoyillari

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

1-jadval

Tamoyil nomi	Pedagogik mazmuni	Amaliy ifodasi (ta'lim jarayonida)	Kutilgan natija
1. Motivatsion tamoyil	Talaba o'z faoliyatining ijtimoiy foydasini anglaganida, o'qishga ichki ehtiyoj kuchayadi. Bu o'zini o'zi rivojlantirish va o'rganishga ichki motivatsiyani rag'batlantiradi.	Talabalar "jamiyatga foyda keltirish" mazmunidagi loyihalarda ishtirok etadilar; o'z mehnatining natijasini bevosita ko'radilar.	O'qishga nisbatan ijobiy ichki motivatsiya shakllanadi; mas'uliyatli yondashuv kuchayadi.
2. Hamkorlik tamoyili	Ta'lim sub'yektlari (o'qituvchi, talaba, jamoa) o'zaro muloqotda bilim yaratadilar. Bilim bir tomonlama emas, balki ijtimoiy hamkorlik orqali shakllanadi.	Guruh loyihalari, jamoaviy muhokamalar, o'zaro baholash va teskari aloqa tizimi.	Talabalarda jamoaviy fikrlash, kommunikativ ko'nikmalar, ijtimoiy mas'uliyat kuchayadi.
3. Refleksiya tamoyili	Talaba o'z faoliyatini tahlil qiladi, o'z hissasini anglaydi va natijani ijtimoiy foyda bilan bog'laydi. Refleksiya — o'zgarishning manbai.	Har bir loyiha yakunida tahlil sessiyasi, hisobot yozish, video taqdimot yoki "feedback" muhiti.	Talabalarda o'z faoliyatini tanqidiy baholash, o'zgarishlarni anglash va fuqarolik o'sish ko'nikmalari rivojlanadi.

Shuningdek, "service learning" komponenti loyihaviy ta'limga axloqiy-ma'naviy mazmun qo'shadi. Oddiy loyiha faqat maqsadga erishishga yo'naltirilgan bo'lsa, "service learning" elementi uni jamiyat manfaatiga xizmat qiluvchi ta'lim faoliyatiga aylantiradi.

Ushbu yondashuv talabalarning fuqarolik tarbiyasini kuchaytiradi, ijtimoiy tashabbuslarini rag'batlantiradi, va oliy ta'limni "insonparvarlik pedagogikasi" yo'nalishida yangilash imkonini beradi.

Xulosa

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

"Service learning" va loyihaviy ta'limning integratsiyasi talaba shaxsini har tomonlama rivojlantirishning innovatsion pedagogik modeli sifatida e'tirof etilishi mumkin. Bu model talabalarda:

- ijtimoiy muammolarga befarq bo'lmaslik,
- fuqarolik ongini rivojlantirish,
- mas'uliyat bilan qaror qabul qilish,
- hamkorlikda ishlash,
- empatiya va insonparvarlik qadriyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Mazkur yondashuvni oliy ta'lim muassasalarida o'quv rejalari va amaliy mashg'ulotlarga integratsiya qilish, "service learning" loyihalarini talabalarining ijtimoiy amaliyoti sifatida joriy etish, pedagoglarni ushbu model bo'yicha tayyorlash ta'lim sifatini va tarbiyaviy samaradorlikni sezilarli oshiradi.

Natijada, ta'lim jarayoni bilim berish bilan cheklanmay, balki mas'uliyatli fuqarolik shaxsini tarbiyalovchi tizimga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Dewey, J. (1916). *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. New York: Macmillan.
2. Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
3. Eyler, J., & Giles, D. E. (1999). *Where's the Learning in Service-Learning?* San Francisco: Jossey-Bass.
4. Bringle, R. G., & Hatcher, J. A. (1996). Implementing Service Learning in Higher Education. *The Journal of Higher Education*, 67(2), 221–239.
5. Thomas, J. W. (2000). *A Review of Research on Project-Based Learning*. San Rafael, CA: Autodesk Foundation.
6. Barron, B. et al. (1998). Doing with Understanding: Lessons from Research on Problem- and Project-Based Learning. *Journal of the Learning Sciences*, 7(3–4), 271–311.
7. Astin, A. W., Vogelgesang, L. J., Ikeda, E. K., & Yee, J. A. (2000). *How Service Learning Affects Students*. Higher Education Research Institute, University of California, Los Angeles.
8. Hmelo-Silver, C. E. (2004). Problem-Based Learning: What and How Do Students Learn? *Educational Psychology Review*, 16(3), 235–266.
9. Shodmonov, S. (2020). *Innovatsion pedagogik texnologiyalar va ularning ta'lim tizimidagi o'рни*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
10. Xodjayeva, M. (2022). Loyihaviy ta'lim texnologiyasining zamonaviy pedagogik jarayondagi roli. "Ta'lim va innovatsiya" ilmiy jurnali, 3(1), 45–52.